

Geloof en bijgeloof

Geloof en bijgeloof

Een onderzoek onder
katholieken op Curaçao

Valdemar Marcha
Jacqueline Werkman

Geloof en bijgeloof

Een onderzoek onder katholieken op Curaçao

Valdemar Marcha & Jacqueline Werkman

ISBN 978 90 8560 094 7

NUR 707

© 2021 Caribpublishing / B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met Uitgeverij SWP voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen door een onderwijsinstelling van een gedeelte uit deze uitgave, in papieren vorm of digitaal, (bijvoorbeeld voor plaatsing ervan op uw digitale leeromgeving of in een reader) kunt u zich richten tot: Stichting UvO, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, Tel. 023-8700212, www.stichting-uvo.nl UvO@cedar.nl.

© Ivar Pel (www.ivarpel.nl)

Opgedragen aan Prof.dr. Paul Verweel

Paul,

Je aards verblijf was veel te kort
Maar je was er toch voor iedereen
Kennis en wijsheid voor de student
Kameraadschap voor je vrienden
Bewogenheid voor je medemens
Hartstocht voor Feyenoord en Hoograven
Liefde voor je gezin, en
Een lichtend voorbeeld voor ons.
Jouw licht zal niet doven.
Het blijft voor altijd schijnen op ons levenspad.

Wij zijn je eeuwig dankbaar.

Valdemar en Jacqueline

Inhoudsopgave

1. Man, 40+, cultureel antropoloog	11
2. Vrouw, 40+, risk manager, actief in de RK kerk	21
3. Man, 60+, priest from the Philippines	29
4. Man, 50+, lid van een parochie	35
5. Vrouw, 60+, oud-leidinggevende thuiszorg en lid van de parochie	43
6. Vrouw, 50+, administratief medewerker bisdom	49
7. Vrouw, 60+, oud-leerkracht, actief parochielid	55
8. Vrouw, 60+, oud-leerkracht, parochielid	61
9. Vrouw, 50+, medewerker incassobureau, parochielid	69
10. Vrouw, 30+, onderwijskundige, zingt in een koor van de RK kerk	77
11. Man, 50+	87
12. Man, 40+, docent SBO en lid van de parochie	95
13. Man, 40+	103
14. Man, 50+, internetbedrijf als zzp'er, actief lid van een parochie	111
15. Vrouw, 30+, lerares op een basisschool	119
16. Vrouw, 50+, actief in de RK kerk	127
17. Twee zusjes, 10+, RK, Portugese afkomst	133
18. Man, programmacoördinator cultuur, RK kerk verlaten, 50+	141

19. Man, 40+, godsdienstdocent, RK school	147
20. Zuster, 70+, zuster in de RK kerk	153
21. Zuster van de katholieke kerk, 40+	161
Samenvatting	165
Resúmen	175
Toelichting bij omslagfoto	185

*'Wanneer je kijkt naar de huidige situatie met de religies op Curaçao, dan zie je dat er veel overlap is tussen wat er bijvoorbeeld publiekelijk in de katholieke kerk gebeurt en wat er privé gebeurt in de verdrukke religies.
Het enige verschil is macht.'*

Indjan

Gedeelte van een groot huistaar, waarin indiaanse 'heiligen' en machtsfiguren overheersen.

(uit: *Sambumbu 2*, p. 1987)

Man, 40+, cultureel antropoloog

Bijgeloof

Bijgeloof is alleen bijgeloof wanneer er een geloof bestaat. Meestal definiëren wij dat geloof vanuit een dominant perspectief. Het katholicisme, boeddhisme of de islam is dan bijvoorbeeld het ware geloof en daarnaast heb je bijgeloof. Meestal is het idee in het Westen dat geloof te maken heeft met God of een groot principe en daarnaast heb je bijgeloof. Bijgeloof heeft dan te maken met geesten en dingen die je niet kan bewijzen, maar waar je praktisch toch invloed op wilt hebben. Wanneer je kijkt naar brua bijvoorbeeld dan probeert men dingen praktisch te beïnvloeden door middel van medicijnen en planten, maar je hebt er geen vat op. Dus meestal maken we een splitsing van God (het grote principe) en goden en geesten en dingen die we direct willen beïnvloeden, maar niet echt kunnen. Die tweedeling werkt voor mij niet en voor mij bestaat gewoon geloof. Het is voor mij belangrijk om continu bewust te zijn van power. Onze taal heeft te maken met macht. Wanneer iemand bijgeloof zegt, dan hoor ik dat de macht bij iets anders ligt. Voor mij is de mens, mijn medemens, altijd heel wijs en heel machtig. Ik wil dat die macht en die wijsheid bij die persoon blijft. Dus ik praat niet over bijgeloof. Hetzelfde krijg je met alternatieve geloofswijzen of alternatieve godsdiensten. Dat betekent dat er een centrale godsdienst bestaat en daarnaast heb je alternatieve godsdiensten. Voor mij zit de macht altijd bij het individu en de collectiviteit. Als je het zo bekijkt dan heb je gewoon godsdienst i.p.v. godsdienst en alternatieve godsdienst.

Wanneer je het meer historisch gaat bekijken, kreeg je hier op Curaçao weliswaar katholicisme met een sterke invloed vanuit Rome. Echter onder de Afrikanen die hiernaartoe kwamen waren ook katholieken. Het katholicisme werd in Congo ingevoerd in de 15^e eeuw. Er waren verschillende Congolezen die hiernaartoe kwamen en die waren al katholiek. Daardoor krijg je een andere soort invloed. Wanneer je bijvoorbeeld kijkt naar de verering van St. Antonius, zie je veel links met de St. Antonius verering in Congo. Daarnaast heb je ook andere invloeden die niet katholiek waren en die ook meekwamen met de Congolezen. Je had niet alleen katholieken, maar je had ook islamitische slaven die hiernaartoe kwamen. Ik heb in mijn onderzoek 'de geloofsgebonden cultuur van de Afrikanen' niet gevonden. Linguïstisch en op andere culturele gebieden kan je dat wel nagaan. Er lijkt o.a. sprake van een moslimcultuur,

dus katholicisme in een moslimcultuur. Een grote vraag is: 'Hoeveel heeft de islamitische achtergrond van bepaalde Afrikanen de lokale katholieken of christelijke kerk beïnvloed op volksniveau'. De wereldgodsdiensten zijn ten eerste via Rome binnengekomen, maar ook via Afrika. Wanneer we kijken naar wat wij godsdienst noemen dan zijn er voor mij een paar ideeën die verworpen kunnen worden. Als je kijkt naar de katholieke kerk, de islamitische kerk of het jodendom en je kijkt naar de godsdienstpraktijken, dan zie je meestal een gebouw, een priester, een imam of een rabbi. Iemand die daarvoor staat en de leider is van de gemeente. Wanneer je kijkt naar de situatie op Curaçao en niet per se naar de wereldgodsdiensten hier, dan zie je een ander beeld. Je ziet bijvoorbeeld dat hier geen priester is voor montamentu, voor mij de lokale Afro-Curaçaose godsdienst. Je ziet geen centraal gebouw of je hebt geen publieke erediensten. Je hebt wel een netwerk van mensen die de montamentu-praktijk belijden. Ook heb je plaatsen van erediensten. Je hebt privéhuizen waar men hun altaren heeft en die altaren vormen dan een soort krachtplaats. Een plaats van verering. Er zijn kalenders van activiteiten die je gedurende het jaar doet binnen de religie. Er zijn geboortedata van heiligen die worden vereerd en er zijn inwijdingen die worden gedaan, of als iemand ziek is worden er genezingen gedaan. Dat alles is een goed georganiseerd geheel, maar het is een netwerk i.p.v. 'corporate religion' zoals ze dat in het Engels zeggen. Dat wordt door velen en vooral door academici normaal niet als godsdienst gezien. Er is een leer en die wordt mondeling doorgegeven. Als je kijkt naar montamentu dan heb je ingewijden die hier of in St. Domingo, Haïti, Venezuela, Cuba of de Verenigde Staten worden ingewijd. Bij de inwijding krijg je instructies en daarna leer je continu dingen die je een 'body of knowledge' van een religie meegeven. Bij de ceremonies worden veel dingen gedaan die teruggrijpen naar de leer. Er zijn veel verschillende interpretaties van die leer. Daarnaast heb je wel een heel concrete liturgie die terugkomt in de ceremonies. Er zijn bepaalde liederen die vaak worden gebruikt om ceremonies te openen. Er zijn liederen die worden gebruikt om een ceremonie te sluiten. Ook zijn er bepaalde manieren om met elkaar te praten en elkaar te groeten. Er zijn dus specifieke praktijken die binnen de religie worden gehanteerd. Maar die praktijken zijn ook heel divers. Want je hebt invloeden van Afro-Caribische religies zoals santeria, voodoo of palo. Ze zijn van verschillende richtingen en de diversiteit is groot, maar er zijn kernelementen die elkaar overlappen. Er zijn disputen en geschillen zoals je die ook hebt bij wereldreligies, omdat er verschillende invloeden zijn en verschillende interpretaties. Iedereen vindt zijn eigen interpretatie het belangrijkste. Dit zijn zaken binnen de religie, maar daarnaast zijn er dingen die niet speciaal van de religie zijn.

Zumbi

Ik heb zojuist een artikel over zumbi geschreven. Voor de meesten is zumbi van de duivel of het is een exotisch bijgeloof. Voor mij is zumbi heel concreet. Wanneer je kijkt naar de verhalen van zumbi dan gaat het om iemand die een gruwelijke dood heeft gehad of zogenaamd slecht heeft geleefd en daarom blijft zijn of haar ziel hier rondwalen totdat er iets wordt gedaan om dingen recht te zetten. Die zumbi blijft op een specifieke plaats rondwaren. Een zumbi van Pietermaai gaat niet naar Bandabou. Hij heeft geen reisticket voor de bus naar Bandabou. Die zumbi blijft in die omgeving. Tot nu toe heb je ook verschillende mensen die dit meemaken. Als je een zone ingaat waar een zumbi is, dan zou zogenaamd je hoofd opzwellen. Dat is de filosofie erachter. Wanneer je terugkijkt hoe daarmee werd omgegaan in het verleden, dan krijg je dat degene die dat meemaakt naar een genezer gaat voor een genezing. Echter wat de genezer doet, is de negatieve lading wegnemen van die persoon, maar ook van de plaats. Zumbi is een manier om je spiritualiteit te linken aan je omgeving, maar ook aan je lichaam. Het gaat niet enkel om de leer, het gaat niet om geloof, het gaat om het bewust meemaken hoe het menselijk handelen en de natuur samengaan of niet samengaan. Dat is voor mij de kern van Afro-Curaçaose religies en religie in het algemeen. Zelfs binnen de katholieke kerk bijvoorbeeld bestaat dat, maar er is een drang om meer te kijken naar de leer en het geloof i.p.v. wat maak je mee.

Socialisering over verschillende generaties

Ik denk dat een deel te maken heeft met het feit dat de macht van de kerk en de autoriteiten die in het verleden bestond, nu nog steeds bestaat, maar op psychisch niveau. Het trauma dat generaties geleden werd ondervonden, werd aan de volgende generaties meegegeven. Dat gebeurt nu nog op een subtiele manier, maar ook op een heel concrete manier. Middels de socialisatie krijg je ten eerste verhalen mee. Ik herinner mij dat mijn overgrootmoeder nog leefde toen ik zes jaar oud was. Zij had nog verhalen over de slavernij. Die verhalen heb ik meegekregen. Maar ook de gevoelens die zij had over de situatie. Je kan dus heel gemakkelijk over vier à vijf generaties hetzelfde verhaal met dezelfde gevoelens doorgeven. Maar het gaat niet alleen om verhalen en gevoelens, maar ook om verhoudingen. Als ik getraumatiseerd ben en gewelddadig naar mijn kinderen word, dan nemen mijn kinderen dat op. Dan worden in hun leven ook weer die emoties doorgegeven. Dat werkt psychologisch. Het trauma wordt geïnternaliseerd. Ik heb gewerkt aan het idee dat zaken in zeven generaties wordt doorgegeven. Dit idee bestaat in onze cultuur, maar ook binnen veel internationale culturen. Informatie en wijsheid kan zeven generaties duren, maar dus ook trauma's en pijn.

Dit wordt doorgegeven door verhalen, door de manier van handelen of denkwijzen die via de socialisatie worden doorgegeven. Dit is een van de redenen waarom er nog steeds een geheimzinnige sfeer bestaat rondom de Afro-Curaçaose religies en spiritualiteit.

Heksenjacht

Ten tweede krijg je dat Afro-Curaçaose religies, die niet heel expliciet christelijk zijn, nog steeds worden vervolgd. Nu zie je dat vooral met nieuwe religieuze bewegingen zoals de evangelische gemeenten of pinksterbeweging waarbij veel mensen heel specifiek bezig zijn met een heksenjacht. Ze zijn expliciet tegen montamentu en andere vormen van religie. Je krijgt dan publieke genezingsbijeenkomsten waarbij continu wordt gezegd bij iemand die ziek is, dat die persoon bezeten is van de duivel door brua. Alles wordt op brua of op voodoo gegooid. Zelfs zonder iets te weten van brua of voodoo. Ik hoor zoveel mensen praten over voodoo die niet eens weten dat voodoo een religie is. De mensen denken dat het gewoon geloofspraktijken zijn. Ze weten niet dat het uit Afrika komt. Ze weten niet dat het heel erg gestructureerd is in verschillende landen. Alles wat negatief is wordt op voodoo, brua en montamentu gegooid. Volgens deze nieuwe religieuze bewegingen is er niets dat goed is aan deze religies. Dit was trouwens altijd ook het standpunt van de katholieke kerk hier op het eiland.

Aangenomen machteloosheid

Ten derde bestaat er soms een psychisch momentum bij de individuen zelf die Afro-Curaçaose religies beleven en dat alles samenbrengt en dat het patroon gewoon blijft recreëren. Het individu zelf gebruikt zijn eigen macht en wijsheid niet om eruit te breken. Voor mij gaat het erom dat ten eerste het trauma bestaat en het intergenerationeel is. Ten tweede dat er nu concrete partijen bestaan die alles verder verdrijven naar het geheime. Ten derde dat degenen die dit zelf praktiseren het zelf ook aan nemen. Zij hebben een bepaalde machteloosheid aangenomen en werken er niet aan dit actief te doorbreken.

Dubbelleven?

Er zijn zoveel mensen die de situatie vergelijken met het leven van gays of die het 'closet mysticism' noemen, dat is hetzelfde idee. Je beschermt jezelf door je ware praktijk enkel in jouw privéleven uit te oefenen en geen publiekelijke aandacht te trekken. Vanuit de religie gezien is er wel een tweedeling. Echter de mensen die dat doen gelo-

ven 100% in beide zaken. Het is niet een publieke show, maar ik geloof in het een en ik geloof in het ander. In die zin is het geen tweedeling of splitsing. Het is een sociale manier om iets wat 'een geheel' is toch te kunnen uitvoeren. Hun eigen zijn, hun eigen wezen is één geheel en compleet. Echter sociaal en psychisch is het wezen gespleten door de geschiedenis en hun eigen onmacht. Derhalve is er geen sprake van een integraal wezen dat zich kan manifesteren in de wereld.

Allemaal hetzelfde?

Wanneer je kijkt naar de huidige situatie met de religies op Curaçao dan zie je dat er veel overlap is tussen wat er bijvoorbeeld publiekelijk in de katholieke kerk gebeurt en wat er privé gebeurt in de verdrukte religies. Het enige verschil is macht. Dat is echt het enige verschil. Wanneer je terugkijkt naar bepaalde Afrikaanse roots van montamentu dan zie je hetzelfde. De religie die in Ghana, Congo of Senegal aan de macht was, is dezelfde religie die hier niet de sociale macht heeft. Voor mij gaat het er niet om dat het Afrikaanse gedeelte van de Afro-Curaçaoise religie machteloos is of het is heel mooi, enzovoort. Wanneer je kijkt naar de Afrikaanse zijde dan krijg je soms het tegenovergestelde. Daarnaast heb je natuurlijk ook de rol van de nieuwe christelijke religieuze bewegingen. Zij voeren heksenjachten tegen Afrikaanse religies. Het gaat er erg aan toe. Er zijn zelfs op YouTube beelden van kinderen die jonger dan tien jaar zijn en die levend worden verbrand door mensen van de pinksterbeweging in Afrika. De mensen worden bestempeld als heksen en daarom moeten ze worden uitgeroeid. Ik denk dat we die machtsstrijd ook hier duidelijk moeten maken. We moeten duidelijk maken dat het hier gaat om mensen en om mensenlevens. Wanneer je meer waarde hecht aan de ideologie dan het menszijn dan kan het misgaan.

Alles buiten is duivels

De opkomst van de pinksterbeweging was op zich een goede ontwikkeling, een socia- lisering van de kerk. Echter wanneer je eenmaal begint met een organisatie en je wilt dat deze groeit, dan doe je dingen die jouw organisatie doen groeien. Echter deze dingen zijn niet altijd zo mooi. In de jaren '70 hebben Gerlach en Hine een boek geschreven hoe deze nieuwe religies worden gevoed. De titel was: 'People, Power, Change: Movements of Social Transformation'. In het boek wordt gesproken over 'bridge burning acts'. Iemand komt naar de groep en die moet 'bridge burning acts' doen. Die moet bijvoorbeeld zijn familie achter zich laten. Met andere woorden dingen waarbij je niet meer terug kan gaan naar het oude leven. Dat bouwt groepsidentiteit op en die groepsidentiteit wordt continu op verschillende manieren gevoed. Een van die manie-

ren is om te zeggen: ‘Wij zijn goed en de ander is slecht.’ Het gaat niet per se om de pinksterbeweging, maar het gaat om de religieuze bewegingen die voelen dat ze het beste kunnen groeien door van iedereen daarbuiten duivels te maken.

Montamentu en één God

Bij montamentu spreek je verschillende krachten aan. Een van de belangrijkste dingen is dat het gaat om één God en dat wordt over het hoofd gezien door de mensen die montamentu niet kennen. Er bestaat maar één God. Daarnaast heb je verschillende helpers en wegen om tot God te komen. Bij de katholieke kerk praat je direct met God en God heeft drie gedaanten. Bij montamentu heb je een pluriformiteit aan krachten. Bij voodoo heb je makkelijk 400 krachten waar je mee kan samenwerken. Hoeveel krachten iemand erkent of ermee samenwerkt is afhankelijk van de inwijding. Misschien omdat montamentu geen publieke macht heeft, is er geen afzetting tegen andere religies. Wel heb je afzetting tegen zogenaamde negatieve krachten.

Binnen de cultuur krijg je bruapraktijken die meestal losse praktijken zijn. Zij zijn wel gerelateerd aan een leer, bijvoorbeeld dat er een kracht bestaat die door alles heen gaat en dat alles gemaakt wordt vanuit die kracht en dat je dit kan beïnvloeden via de natuur (planten en dieren). Daarbij geldt ook dat goed en kwaad altijd samen gaan. Iemand die goed doet, kan ook kwaad doen. Daarnaast heb je ook losse praktijken die niet gestoeld zijn op die leer. Een aantal mensen zijn serieus bezig met die praktijken, maar er zijn ook charlatans. Die denken dan: ‘die is heel goed gelovig dus die kan ik gebruiken om veel geld te verdienen’. Er zijn veel mensen die zich afzetten tegen het foutieve beeld van brua dat alles in een negatieve sfeer wordt gedaan, of door charlatans wordt uitgevoerd of mensen die ritueel bezig zijn om negatieve krachten op te wekken en te gebruiken. Dit beeld wordt deels ook gevoed door sommige mensen die brua gebruiken om dingen af te dwingen en tegen de wil van anderen in te gaan.

Kerstening

Kersey Graves heeft in de 19^e eeuw een boek geschreven over de ‘The World’s Sixteen Crucified Saviors’. Verhalen over zestien verlossers. Hun moeders waren van het koninklijk hof of juist uit een heel arme familie. Ze werden zonen van God, dus niet verwekt door Aardse vaders. Zij waren vele jaren niet publiekelijk bekend of ze waren verdwenen. Daarna kwamen ze weer terug en waren ze meesters. En ze werden gekruisigd. Dus toen Jezus kwam, bestond dit verhaal al. Het verhaal van Jezus is gewoon een deelverhaal van wat er gebeurd is. Die verhalen bestonden al in Afrika.

Maar ook in de zin van organisatie en structuur krijg je vanaf de tweede eeuw na Christus in Noord-Afrika forse missionering. Deze missionering blijft doorsijpelen tot zeker de 15^e eeuw waar je massale kerstening van de Congolezen krijgt. Niet alleen in Noord-Afrika maar echt tot in Centraal Afrika is het door de eeuwen heen door blijven werken. Je hebt zo'n vijftienhonderd jaar van symbolen en verhalen en van specifieke missionering die maakt dat herkenning heel diep is.

Geen plek voor de natuur in de kerk

De charismatische beweging is ontstaan vanuit: 'Hoe breng ik mensen terug naar de kerk'. En dat gebeurde! De mensen kwamen terug naar de katholieke kerk. De mensen die in de montamentu zaten, dachten: 'Oh ik kan gewoon bezeten worden in de kerk'. De heilige geest komt en ik kan worden bezeten. In plaats van gewoon zitten en bidden, kan ik nu gaan zingen en dansen. Dat was natuurlijk niet het idee van de autoriteiten maar het was voor de gelovigen een heel duidelijke herkenning. Het charismatische bestond al in de katholieke kerk, dus dat was iets wat ze gemeen hadden met iets van jaren/eeuwen daarvoor. Verder was het ook voor de meesten die niet met montamentu bezig waren een nieuwe manier om het spirituele te beleven. Maar die herkenning gaat voor mij veel dieper. Wanneer je kijkt naar de rol van de natuur, zie je dat niet zo duidelijk in de kerk terug. Als je bezig bent met montamentu dan heb je planten, heb je aarde, heb je water, van alles. Ik heb meegemaakt dat mensen uit El Salvador of Nicaragua, waar de rol van de kerk zo nauw samenhangt met de rol van de boeren, dat zij bezig zijn met de aarde. De rol van de natuur is daar zo groot. Hier was het ook zo: vroeger werd er bijvoorbeeld een boom geplant op de plek waar je begraven werd. Ook bij je geboorte werden jouw navelstreng en placenta begraven en er werd een boom daar bovenop geplant. Die boom was jouw boom en je moest die boom beschermen. Je beschermt een stukje natuur dat intiem met jou verbonden is.

Eén verhaal

We beginnen vanuit: 'Ik ben goed en jij bent niet goed'. Maar wanneer we terugkijken, dan is alles één. Er bestaat gewoon één verhaal in verschillende vormen. De onzekerheden, de onduidelijkheden met andere woorden, de limieten die we hebben, die proberen we gewoon te verdringen of weg te werken. We leren niet van wat we krijgen voorgeschoteld. We zien onze limieten als dingen die moeten worden verworpen i.p.v. dit te zien als leermeesters.

Eigen praktijk

Ik werk met de natuur op een manier die de meeste mensen raar zullen vinden. Het is geen montamentu, het is spiritualiteit en genezing, het heeft geen naam. Het is een soort van ecopsychologie waarbij ik leer van de planten. Als iemand ziek is, neem ik die persoon mee naar de mondi (platteland). Er is daar bijvoorbeeld een bepaalde boom of plant waar de persoon zich toe aangetrokken voelt. Dan gaan we kijken: 'wat is er te leren van die boom'. Laatst heb ik bijvoorbeeld gewerkt met wabi. Als je landschap kaal maakt dan komt er wabi en yerba stinki. Wabi is een van die bomen die bijvoorbeeld heel lange wortels heeft en water naar boven trekt. Hij trekt water naar boven en maakt het water beschikbaar voor andere planten. Ook geeft de wabi schaduw voor planten die dat nodig hebben. Hij heeft vruchten die alleen door geiten en bepaalde vogels worden gegeten. Die komen dus het eerst naar de wabi toe. Wanneer je kijkt wat er rondom de wabi gebeurt, dan leer je iets. Voor mij is dat een manier om weer in balans te komen. Het leren van de natuur in het hier en nu. Wat zie je en wat voel je. Wanneer je je erin verdiept dan wordt alles...ik wil niet zeggen beter, maar dan raakt alles in balans. Echter dat is een deel van mijn praktijk. Het andere deel is gewoon energy healing. Zoiets als reiki, maar dan niet met handoplegging. Ik heb ook jarenlang handoplegging in de Anglicaanse kerk in The States gedaan. Het is frappant te zien wat een simpele handoplegging al kan doen. Zonder een theorie erachter, gewoon bij de persoon zijn en kunnen geven wat zij nodig hebben.

Vroeger als kind wilde ik graag naar de kerk. Na mijn eerste communie mocht ik zelf naar de mis lopen. Toen ik tien jaar was wilde ik niet meer. Ik werd toen door mijn moeder als heiden gezien. Ik zat op het MIL¹ bij pater Oeverhous en die sprak over veel dingen die interessant waren. Hij was een voorvechter van de bevrijdingstheologie. Ik was toen bezig met: 'je moet mij iets beters vertellen over Maria'. Die maagdelijke ontvangenis dat begreep ik niet. Later toen ik op Puerto Rico zat, kwam ik in aanraking met de bevrijdingstheologie en daarna met natuurtheologie. Ik heb op een seminar gezeten en aldaar cursussen gevolgd. Toen heb ik gezien hoe die normale mis heel leeg kan zijn en dat er zoveel manieren zijn om mensen er toch bij te betrekken. Manieren die voor de mensen belangrijk waren en bij hen passie opwekten. Bij sommige religies hier is dat zeker aanwezig, maar soms is daarvan ook weer te veel. Soms wordt het een en al passie of euforie. Dat kan makkelijk overslaan in 'ik doe alles, omdat het past in het emotionele'. Een van de belangrijkste aspecten om balans te krijgen is de machtsituatie. Wanneer je de machtsituatie verandert, probeer je ook

1 Maria Immaculata Lyceum

het image rondom andere religies te veranderen, de heksenjacht te stoppen, maar ook te zorgen dat je niet vanuit defensief gedrag handelt. Veel religies zetten zich juist af tegen alles wat van buiten komt. Dan wordt het ook weer een ideologie of wel groepsidentiteit i.p.v. wat krijg ik als mens.

Censuur van de kerk

Ik weet dat Brenneker twee boeken heeft geschreven die hij niet van de kerk mocht laten drukken. Een boek ging over het kloosterleven en een ander boek over de alternatieve geloofsbeleving. Waarschijnlijk bestaan de manuscripten nog...

'Stel ik denk dat de buurvrouw mij iets kwaads heeft aangedaan, dan ga ik niet naar de kerk om voor de buurvrouw te bidden, maar dan ga ik even naar een persoon die mij kan helpen om iets tegen haar te doen.'

Popchi pretu

Deze pop zegt: Jij buurvrouw, bent een lelijke, zwarte, onhebbelijke, ruziemakende tante.

(uit: *Sambumbu 2*, p.1973)